

China's Silk Road Initiative; Strengthening China-Russia Competition or Cooperation in Central Asia in the Field of Energy (2014-2019)

Tayebeh Vaezi

Assistant Professor of Regional Studies, University of Tehran

Omid Khazai*

Ph.D. Student of International Relations, Kharazmi University

(Date received: 19 Sept. 2020 - Date approved: 6 Feb. 2021)

Abstract

Energy resources, especially oil and gas, have always been one of the most important elements of reliance for exporters as well as importing countries to strengthen their economies. On this basis, countries with energy resources have been given special attention by importing countries. In this way, they have sought to dominate these resources and countries in various ways. Central Asian countries have also become a battleground for regional and global powers for access and control of their energy resources.

Those global and regional powers that have tried to keep their presence in this competition are the United States, Russia, and China. Meanwhile, China is paying more attention to these countries due to its border proximity and the need for their resources for its industry and maintaining economic growth while Russia is trying to strengthen its economy, which relies on the export of energy resources. Russia is also very sensitive to the presence of other powers in the region and has tried to keep them in orbit through various means, including dominating energy transmission lines and buying shares in the oil and gas companies of these countries. On the other hand, the countries of this region have always tried to diversify their energy transmission lines and share different countries in the field of oil and gas resources by using their investments in their energy sector. Therefore, China's presence in the region in the form of the New Silk Road initiative and its investment in various sectors, especially the energy industries of these countries has been welcomed.

The new Silk Road, also known as the Belt and Road Initiative, was first proposed by Chinese President Xi Jinping during a visit to Central Asia in 2013. This project is an important idea of China's economic connection with Central Asia and works to meet China's economic needs and access to energy resources in Central Asia. However, China's efforts to its presence are in direct contrast with Russia's efforts, as Central Asia has traditionally been Russia's sphere of influence. Since 2000, Russia has stepped up its activities in Central Asia intending to play a leading role in the region.

* E-mail: omidkhazai888@gmail.com (Corresponding author)

China's massive economic presence in Central Asia runs counter to Russia's goals and initiatives, including the Eurasian Economic Union initiative to restore its regional prominence.

The Belt and Road Initiative is China's most important and largest project for developing the export of goods and gaining access to markets and energy resources for energy-rich countries. The project has designed various routes to achieve China's energy needs, the most important of which is the Central Asian route to China, through which China has been able to enter the region in the framework of bilateral plans and agreements. In addition, by investing in the energy sector of these countries and buying their share of oil fields, they will be able to have an access to energy resources more securely than any other routes through which China supplies its energy demands.

According to the above-mentioned facts, China needs energy for reasons including its economic growth, economic security, and energy security with the support of major energy companies. For this reason, the country aims to control oil and gas production and supply chains with special attention to reliable energy-producing countries. Central Asian countries need foreign capital for investments and diversify their export routes. Russia is sensitive to its near abroad and needs energy resources to fulfill export commitments to other countries and strengthen its economic growth. In this present study, the author has used analytical methods to examine the impact of the Silk Road Initiative on Sino-Russian relations in Central Asia in the field of energy from 2014 to 2019. According to this study, the expansion of China's cooperation with Central Asian countries, especially Kazakhstan and Turkmenistan in the framework of the Silk Road Initiative from 2014 to 2019, has praised Russia's competitive concerns. As a result, Chinese officials have simultaneously implemented plans to expand energy exchanges and cooperation with Russia in the form of this plan. As a result, it can be said that the China Silk Road initiative has simultaneously strengthened the competitive and cooperative nature of Beijing-Moscow energy relations.

Many observers see Central Asia as the most likely source of tensions and rivalries between China and Russia over issues like political, military, and economic influence. However, what has mostly affected relations between the two countries in recent years is the issue of energy. Therefore, it can be said that in the future, the issue of energy and the Central Asian region will be one of the important factors affecting the cooperation between China and Russia.

In general, it can be concluded that China's presence in various projects, especially the Belt and Road Initiative, as well as concluding bilateral agreements with Central Asian countries, especially Kazakhstan and Uzbekistan, which have a higher capacity, especially in the field of energy, to enter the Belt and Road Initiative, has aroused Russia's sensitivity. The region has been the traditional sphere of influence of Russia and in many

cases, it has tried to create obstacles and prevent the presence of other countries in its near abroad. An example of this has been the increase in purchasing prices from these countries and the creation of the Eurasian Economic Union in the region in competition with the Belt and Road initiative. On the other hand, China by realizing these sensitivities has refrained from participating in security issues in the region and has handed them over to Russia to reduce Russia's sensitivities. Therefore, due to Russia's economic difficulties since 2014 and the sanctions imposed on the country by the West, the country has welcomed China's presence and its investments in the energy sectors of Central Asia and even Russia. With all these interpretations, although Russia and China have become strategically closer in recent years, several strategic partnership factors limit them globally. Similarly, their interests in Central Asia combine a combination of elements of cooperation and competition and reduce the likelihood of a Russian-Chinese condominium in the region.

Keywords: Competition, Economic Cooperation, Energy, Neo-Mercantilism, Silk Road Initiative.

ابتکار یک کمربند و یک راه؛ تقویت رقابت یا همکاری چین و روسیه در آسیای مرکزی در حوزه انرژی (۲۰۱۹-۲۰۱۴)

طیبه واعظی

استادیار مطالعات منطقه‌ای، دانشگاه تهران

امید خزائی*

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۲۹ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۱۱/۱۸)

چکیده

دهه‌ها انرژی به‌ویژه نفت و گاز از مهم‌ترین عناصر رشد و توسعه اقتصادی کشورها و تبدیل شدن آن‌ها به قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی بوده است. بر همین اساس، همواره مناطق دارای انرژی و مسیرهای انتقال آن برای کشورهای واردکننده و صادرکننده اهمیت بسیار زیادی دارد. چین به این منابع برای تداوم و توسعه رشد اقتصادی خود به‌شدت نیاز دارد. از این‌رو، این کشور به مناطق دارای انرژی برای تأمین نیازهای توسعه‌ای خود توجه کرده است و طرح‌هایی چون ابتکار یک کمربند و یک راه را برای دستیابی به منابع انرژی پایدار و امن در مناطق مختلف به‌ویژه منطقه آسیای مرکزی طرح‌ریزی کرده است. این منطقه «خارج نزدیک» روسیه محسوب می‌شود و نسبت به نفوذ دیگر قدرت‌ها به این منطقه و دستیابی به منابع انرژی آن‌ها توجه و حساسیت دارد. در این نوشتار با روش توصیفی-تحلیلی، چگونگی تأثیر طرح «احیای جاده ابریشم» بر روابط چین و روسیه در آسیای مرکزی در حوزه انرژی در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ را بررسی می‌کنیم. براساس یافته‌های این نوشتار، گسترش همکاری‌های چین با کشورهای آسیای مرکزی به‌ویژه قزاقستان و ترکمنستان در چارچوب طرح یک کمربند و یک راه در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹، سبب برانگیختن نگرانی‌های رقابتی روسیه شده است. در نتیجه، مقام‌های چینی هم‌زمان طرح‌هایی را برای گسترش مبادلات و همکاری‌های انرژی با روسیه در قالب این طرح اجرا کرده‌اند. بنابراین می‌توان گفت طرح «یک کمربند و یک راه» چین، هم‌زمان رقابت و همکاری در روابط پکن و مسکو را در حوزه انرژی تقویت کرده است.

واژگان اصلی

ابتکار یک کمربند و یک راه، انرژی، رقابت، نوسوداگری، همکاری اقتصادی.

مقدمه

انرژی به‌ویژه نفت و گاز همواره از مهم‌ترین موارد اتکای کشورهای صادرکننده و واردکننده این منابع برای تقویت توان اقتصادی و صنایع خود هستند. بر این اساس، کشورهای دارای منابع انرژی مورد توجه ویژه کشورهای واردکننده و قدرت‌های بزرگ قرار گرفته‌اند. آن‌ها از راه‌های مختلفی در پی تسلط بر این منابع و کشورهای برآمده‌اند. کشورهای آسیای مرکزی نیز به‌دلیل داشتن این منابع تبدیل به عرصه رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی شده‌اند. آمریکا، روسیه و چین از قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای هستند که این کشورها را عرصه رقابت خود کرده‌اند. در این میان چین با توجه به نزدیکی مرزی و نیاز به منابع این کشورها برای صنعت و حفظ رشد اقتصادی و روسیه هم برای تقویت اقتصاد خود که متکی به صادرات منابع انرژی است، به این کشورها توجه بیشتری دارند. همچنین روسیه از این کشورها به‌عنوان خارج نزدیک^۱ خود یاد کرده است و نسبت به حضور و نفوذ دیگر قدرت‌ها به این منطقه حساسیت بسیار زیادی از خود نشان می‌دهد. روسیه از راه‌های مختلف از جمله تسلط بر خطوط انتقال انرژی و خرید سهام شرکت‌های نفتی و گازی این کشورها، در نگهداشتن آن‌ها در مدار خود می‌کوشد. از سوی دیگر، کشورهای این منطقه همواره برای متنوع‌ساختن خطوط انتقال انرژی خود و سهم‌کردن کشورهای مختلف در حوزه منابع نفتی و گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری‌های آن‌ها در بخش انرژی خود تلاش کرده‌اند. از این رو، حضور چین در این منطقه در قالب ابتکار جاده ابریشم جدید^۲ و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف به‌ویژه صنایع انرژی این کشورها با استقبال آن‌ها روبه‌رو شده است.

جاده ابریشم جدید را که با عنوان ابتکار یک کمربند و یک راه^۳ نیز شناخته می‌شود، نخستین بار رئیس‌جمهور چین شی جین‌پینگ^۴ در جریان سفر به آسیای مرکزی در سال ۲۰۱۳ پیشنهاد کرد. این طرح ایده مهم پیوند اقتصادی چین در آسیای مرکزی است و در جهت رفع نیازهای اقتصادی چین و دستیابی به منابع انرژی در آسیای مرکزی عمل می‌کند. با این حال، تلاش‌های چین برای این حضور، در رقابت مستقیم با تلاش‌های روسیه است، چراکه آسیای مرکزی به‌طور سنتی حوزه نفوذ روسیه بوده است. از سال ۲۰۰۰، روسیه با هدف بازی در نقش بازیگر برتر در منطقه، فعالیت خود را در آسیای مرکزی تقویت کرده است. حضور گسترده اقتصادی چین در آسیای مرکزی با هدف‌ها و ابتکارهای روسیه از جمله ابتکار اتحادیه اقتصادی اوراسیایی^۵ برای بازگرداندن نقش برجسته منطقه‌ای خود مغایر است.

1. Near Abroad
2. New Silk Road Initiative
3. Belt and Road Initiative
4. Xi Jinping
5. Eurasian Economic Union

بنابر آنچه گفتیم یعنی نیاز چین به واردات انرژی، نیاز کشورهای آسیای مرکزی به سرمایه خارجی و متنوع‌ساختن مسیرهای صادرات خود، حساسیت روسیه نسبت به خارج نزدیکش و نیاز به منابع انرژی این کشورها برای انجام تعهدهای صادراتی به دیگر کشورها و تقویت توان اقتصادی خود، در این نوشتار در پی پاسخ‌گویی به این پرسش هستیم که طرح احیای جاده ابریشم چگونه بر روابط چین و روسیه در آسیای مرکزی در حوزه انرژی در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ تأثیر گذاشته است؟ برای پاسخ به این پرسش پس از بیان پیشینه، ابتدا رویکرد نظری نوسوداگری^۱ و سیاست‌های نوسوداگری روسیه و چین در حوزه انرژی کشورهای آسیای مرکزی و سپس تأثیر ابتکار یک کمربند و یک راه در ایجاد همکاری و رقابت چین و روسیه در آسیای مرکزی و انرژی این منطقه را بررسی می‌کنیم.

پیشینه پژوهش

در مورد بررسی اهمیت جایگاه انرژی برای چین و اقتصاد رو به رشد این کشور آثار متعددی وجود دارد، اما در مورد اهمیت و هدف‌های انرژی محور چین در ارائه ابتکار یک کمربند و یک راه و تأثیر این طرح در ایجاد رقابت و همکاری چین و روسیه در آسیای مرکزی مقاله‌های محدودی را می‌توان یافت که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

جانت ژوانلی لیائو (۲۰۱۹) در مقاله «دیپلماسی انرژی چین در قبال آسیای مرکزی و پیامدهای آن در «ابتکار کمربند و جاده»» شیوه‌های مختلف همکاری بین چین و کشورهای آسیای مرکزی در حوزه انرژی را بررسی کرده و سپس تأثیر این همکاری‌ها را بر ابتکار کمربند و راه ارزیابی کرده است.

رفیعی و بختیاری (۱۳۹۵) در مقاله «رویکرد نومرکانتیلیست روسیه و چین به انرژی آسیای مرکزی» اولویت کنترل منابع انرژی آسیای مرکزی و سیاست سلطه بر منابع هیدروکربن آن را در کانون سیاست خارجی روسیه و چین با هدف تثبیت جایگاه برتر نسبت به قدرت رقیب قرار داده‌اند. خیز برای توسعه اقتصادی و تکاپوی روسیه برای دستیابی به درآمد ارزی از تجارت مواد خام و اتکای چین بر شریان حیاتی نفت و گاز به منظور تداوم رشد اقتصادی، طراحی سیاست‌های نوسوداگری و رقابت برای کنترل منابع را اجتناب‌ناپذیر ساخته است.

حمیدی‌نیا و صالحی (۱۳۹۴) در مقاله «انرژی عرصه بازی بزرگ جدید در آسیای مرکزی مطالعه موردی روسیه، آمریکا و چین»، به نقش مهم و رو به افزایش انرژی در بازی و رقابت بین قدرت‌ها می‌پردازند که کشورهای آسیای مرکزی را نیز به دلیل داشتن این منابع عرصه‌ای

برای رقابت میان سه قدرت روسیه، آمریکا و چین می‌دانند. در این مقاله کمتر به نقش و قدرت چین توجه شده و بیشتر ابزارها و توانایی نفوذ روسیه در این کشورها مورد نظر قرار گرفته شده است.

امیراحمدیان و صالحی (۱۳۹۲) در مقاله «هدف‌ها و راهبردهای چین در آسیای مرکزی» فرصت‌های پیش‌آمده برای چین پس از فروپاشی اتحاد شوروی برای نفوذ به منطقه آسیای مرکزی و تسلط بر بازار اقتصادی و منابع انرژی این کشورها را بیان می‌کنند و با نوعی خوش‌بینی به کنار گذاشته شدن روسیه و غرب به وسیله این کشور در آینده اقتصاد و انرژی این منطقه اشاره می‌کنند.

ترابی (۱۳۹۲) در مقاله «روابط چین و روسیه در سیاست انرژی آسیای مرکزی» اهمیت انرژی در روابط این دو کشور و نیاز چین به منابع انرژی آسیای مرکزی و حساسیت روسیه نسبت به حضور دیگران در این منطقه را بیان می‌کند. او بیشتر بر زمینه‌های رقابت و نه همکاری و نه ابتکار یک کمربند و یک راه اشاره می‌کند.

استانیسلاو مارتینکو و نیکلای پارخیتکو (۲۰۱۹) در مقاله «همکاری روسیه و چین در آسیای مرکزی در زمینه «ابتکار کمربند و جاده: گذشته تاریخی و چشم‌اندازهای اقتصادی» ضمن برشمردن مبانی همکاری اقتصادی دو کشور در ابتکار کمربند و جاده معتقدند که مساله انرژی یک موضوع مورد مناقشه بین دو کشور است ولی با توجه به منافع کلان تر همکاری بین دو کشور در آسیای مرکزی این موضوع به مانع همکاری تبدیل نشده است.

هنریک برگسگر (۲۰۱۲) در گزارش «چین، روسیه و آسیای مرکزی» ضمن معرفی جایگاه آسیای مرکزی در تأمین انرژی مورد نیاز چین و اهمیت و انواع همکاری‌های چین و روسیه در حوزه انرژی به موانع این همکاری پرداخته و راه‌های توسعه همکاری‌های دو کشور در حوزه انرژی آسیای مرکزی را بررسی کرده است. همان‌گونه که پیشتر اشاره کردیم در مورد سیاست‌های انرژی محور چین در منطقه آسیای مرکزی به صورت خاص و ابتکار یک کمربند و یک راه مقاله‌هایی نوشته شده است که می‌توان وجه مشترک بیشتر آن‌ها را در توجه و تأکید به دستاوردها و نتایج مورد نظر چین از پیگیری این سیاست‌ها و طرح‌ها و به صورت بسیار محدود به تأثیر ابتکار یک کمربند و یک راه، در تقویت رقابت یا همکاری چین و روسیه در آسیای مرکزی در حوزه انرژی دید.

نوسوداگری

برخلاف سوداگری کلاسیک که برای کسب هژمونی در نظام بین‌الملل به نظامی‌گری و قدرت نظامی صرف تأکید داشت، نظریه نوسوداگری بر توسعه اقتصادی و افزایش ثروت برای ایفای نقش هژمون در نظام بین‌الملل تأکید دارد. در این نظریه، قدرت سیاسی، دیگر مانند گذشته

برآمده از قدرت نظامی نیست، بلکه ناشی از ثروت اقتصادی است و راه افزایش این ثروت هم ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌های اقتصادی دولت و انجام سیاست‌های کنترلی پشتیبان است که باید منابع اقتصادی را در جهت پیشبرد منافع ملی پیش ببرد. از این رو، وابسته شدن قدرت به ثروت، مداخله دولت در امکانات اقتصادی را برای افزایش قدرت در نظام بین‌الملل ضروری می‌سازد (Gerriey and Padoan, 1986: 84).

بر پایه نظریه نوسوداگری، رشد و توسعه در داخل تنها زمانی صورت می‌پذیرد که دولت‌ها قدرتمندانه از افزایش تجارت خارجی و دادن تسهیلات و کمک‌های مالی به شرکت‌ها و بنگاه‌های داخلی با هدف سرمایه‌گذاری خارجی و کسب درآمد ملی حمایت کنند (Powell, 1991: 156). در واقع، نگاه نوسوداگران به اقتصاد بین‌الملل که از نوع مزیت نسبی است آن‌ها را برای افزایش ثروت و افزایش قدرت ملی خود به تلاش برای دستیابی به منابع کمیاب و بازارهای خارجی ترغیب کرده است و این مهم با ابزارهای حمایتی از صنایع داخلی و شرکت‌های ملی که در خارج از مرزها سرمایه‌گذاری می‌کنند اجرایی می‌شود.

۱. جایگاه انرژی در رویکرد نوسوداگرایی

با توجه به اهمیت بسیار زیاد منابع انرژی در قرن بیست و یکم و وابستگی رشد و توسعه اقتصاد بسیاری از کشورها به خرید و فروش این منابع، نظریه نوسوداگرایی توجه ویژه‌ای به اهمیت و نقش این منابع در قرن بیست و یکم داشته است و آن‌ها را از عوامل دستیابی به ثروت و قدرت اقتصادی و به دنبال آن افزایش قدرت ملی می‌داند. از این رو، قدرت‌های بزرگ در حال برآمدن با اقتصادهای در حال رشد، سیاست‌های نوسوداگری در حوزه انرژی را با هدف حداکثرسازی منافع خود به کار می‌گیرند. با توجه به اینکه رقابت اقتصادی قدرت‌ها بر پایه موقعیت جغرافیایی، مسیرهای تجاری و میدان‌های انرژی با هدف بالارفتن جایگاه اقتصادی و داشتن نقش برتر در نظام بین‌الملل است اهمیت انرژی برای قدرت‌های بزرگ که به دنبال تضمین امنیت ملی و افزایش ثروت اقتصادی هستند، انکارناپذیر است. چراکه قدرت اقتصادی، مهم‌ترین ابزار دولت‌ها برای داشتن نقش فعال در نظام بین‌الملل است (Grygiel, 2006: 15).

با توجه به اهمیت منابع انرژی در افزایش ثروت مورد نظر در رویکرد نوسوداگری، دستیابی به ذخایر و مکان‌های جدید دارای منابع هیدروکربن با حمایت دولتی مورد توجه قرار می‌گیرد. مهم‌ترین نمود این حمایت، سرمایه‌گذاری‌های عظیم در بخش زیرساخت‌های تولید و افزایش ظرفیت حمل‌ونقل در جهت منافع ملی است. مهم‌ترین ابزار اجرای سیاست‌های نوسوداگری در بخش انرژی، بهره‌برداری قدرت‌های بزرگ از شرکت‌های نفت و گاز خود با حمایت کامل دولت برای دستیابی حداکثری به منابع انرژی در مقابل دیگر رقیبان و قدرت‌های

بزرگ برای بیشینه‌سازی ثروت، قدرت و داشتن ابتکار عمل در حوزه سیاست بین‌الملل است (Durdu and Terrones, 2009: 203). بنابراین کمیابی منابع انرژی، اهمیت و نقش بسیار زیاد این منابع در تعیین منابع قدرت اقتصادی و نظامی قدرت‌های بزرگ، سبب شکل‌گیری نوعی رقابت سوداگری و نوسوداگری میان قدرت‌های چالشگر جهانی در طول حدود یک قرن گذشته شده است (Mirtorabi, 2012: 98).

۲. سیاست نوسوداگری روسیه در بخش انرژی آسیای مرکزی

اولین تغییر در سیاست انرژی مسکو در دوران ریاست جمهوری پوتین، با انتشار «راهبرد انرژی روسیه برای سال ۲۰۲۰» آغاز شد. در این سند بر استفاده روسیه از انرژی به‌عنوان ابزاری در راستای هدف‌های سیاست خارجی تأکید شد (Noori, 2007: 195). دو دلیل درپیش‌گرفتن سیاست‌های نوسوداگری در رابطه با کشورهای دارنده انرژی آسیای مرکزی را افزایش داد: نخست سیاست‌های جدید انرژی ابلاغی از سوی ولادیمیر پوتین که بر استفاده بیشینه از انرژی و تسلط بر مناطق دارای منابع انرژی تأکید داشت (Asadi Kia, 2008: 56-60) و دوم اتکای روسیه به درآمدهای ارزی تجارت نفت و گاز و پیگیری هدف‌های بلندمدت روسیه در حوزه انرژی که همه نیازمند حفظ جایگاه انحصاری و اطمینان از توانایی تأمین نیازهای انرژی بازار اروپا برای به‌دست‌آوردن درآمدهای سرشار از تجارت نفت و گاز است. انحصار به‌جای مانده از اتحاد شوروی بر خطوط انتقال انرژی این منطقه و کسب نفوذ و درآمدهای ناشی از آن حرکت به‌سوی تحکیم و تثبیت اقتصاد و توسعه نفوذ خود در این منطقه را تقویت کرد. در این میان شرکت‌های انرژی روسی مورد حمایت دولت روسیه مانند گاز پروم^۱ و روس‌نفت^۲ نقش اصلی را در تحکیم و تثبیت این شرایط داشته‌اند (Goldman, 2008: 27).

سیاست جاه‌طلبانه روسیه در حوزه تجارت گاز، بستن قراردادهای دو و چندجانبه میان کشورهای قزاقستان، ازبکستان و ترکمنستان در زمینه صادرات گاز که تقریباً واگذاری امتیاز انحصاری صادرات گاز طبیعی آن کشورها به روسیه برای تأمین تقاضای خارجی از شرکت گازپروم و در سال‌های اخیر، ابتکار روسیه در برابر طرح‌های غربی صادرات گاز آسیای مرکزی به مسیر جنوب و اقیانوس هند، تشکیل باشگاه انرژی سازمان همکاری شانگهای^۳ به‌عنوان ابزار مؤثری برای مشارکت در طرح‌های فرامنطقه‌ای از مهم‌ترین اقدام‌های نوسوداگری روسیه بوده که به‌وسیله شرکت‌های نفتی و گازی آن در آسیای مرکزی پیگیری شده

1. Gazprom
2. Rosneft
3. SCO Energy Club

است (Rafiee and Jami Bakhtiari, 2016: 45-49). فعالیت‌های نوسوداگری روسیه در بخش انرژی شامل این موارد می‌شود: توسعه و صادرات منابع انرژی دیگر کشورها با قیمت مناسب، مشارکت روزافزون در بازارهای بین‌المللی انرژی و کنترل منابع و زیرساخت‌های انرژی آن‌ها، همکاری با شرکت‌های انرژی همسایه، حمل‌ونقل صادرات انرژی و همکاری فنی در این حوزه.

۳. سیاست نوسوداگری چین در بخش انرژی آسیای مرکزی

رشد چشمگیر و فزاینده اقتصاد چین در سال‌های اخیر، نیاز به واردات انرژی را برای این کشور به اصلی مهم تبدیل کرده است. از این رو، پیگیری سیاست خارجی انرژی محور برای تضمین امنیت واردات انرژی بیش از پیش مورد توجه چین قرار گرفته است و چین با درپیش گرفتن رویکرد نوسوداگری در عرصه انرژی در پی کنترل و نفوذ در بازار انرژی کشورهای دارنده نفت و گاز و اطمینان از دسترسی بلندمدت و باثبات خود برآمده است. راهبرد انرژی چین از راه شرکت‌های دولتی انرژی به‌ویژه شرکت ملی نفت چین^۱ برای تأمین نیازهای انرژی در چارچوب سیاست‌های همگرایی اقتصادی و تجاری در حوزه انرژی تدوین شده است (Lee, 2013: 28).

پیش‌بینی می‌شود میزان واردات انرژی چین تا سال ۲۰۳۵ تا ۸۵ درصد از میزان تولید داخلی باشد. این افزایش نیاز و درخواست برای انرژی، شهرنشین کردن چینی‌ها و متعادل کردن اقتصاد، چین را وادار به توسعه ضروری مسیرهای تأمین انرژی و به‌دنبال درپیش گرفتن سیاست‌های نوسوداگری کرده است که برای بازارهای جهانی انرژی نتایج اساسی خواهد داشت. بنابر پیش‌بینی سی‌ان‌پی‌سی^۲ درخواست چین برای انرژی گاز به ۶۲۰ میلیارد مترمکعب و نفت به میزان ۱۶،۴ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۳۰ خواهد رسید (China's Oil Demand to Peak by 2030: CNPC, 2019). چین در تلاش است تا امنیت منابع انرژی خود را تأمین کند و در آینده واردات آن به خطر نیفتد. این رویکرد چین برای امنیت انرژی خود در برگیرنده حمایت‌های مالی، سیاسی و دیپلماتیکی از شرکت‌های ملی نفت این کشور برای امنیت ذخایر خارجی است که سرانجام به مصرف داخلی می‌رسند (Mustafic, 2016: 198).

بنابراین رشد اقتصادی، تأمین امنیت اقتصادی و امنیت انرژی، پیگیری سیاست‌های نوسوداگری و حمایتی از شرکت‌های بزرگ انرژی مانند شرکت ملی نفت چین را با هدف کنترل تولید و عرضه نفت و گاز ضروری ساخته است. این مسئله با توجه ویژه به منابع انرژی

1. China National Petroleum Corporation (CNPC)
2. China National Petroleum Corp

نزدیک و مطمئن و در رأس آنها آسیای مرکزی، نفوذ و تسلط بر آنها و سیاست‌های حداکثری مالکیت منابع انرژی دنبال می‌شود (McCarthy, 2013: 265). در نتیجه، چین از ابزارهای مختلفی برای دسترسی به منابع انرژی و نفوذ به این منطقه استفاده کرده است، مانند به‌دست آوردن سهام در میدان‌های نفتی و گازی، طرح‌ها و شرکت‌ها، متنوع‌سازی تأمین‌کنندگان نفت و گاز و مسیرهای حمل‌ونقل، توافق‌نامه‌های دوجانبه، سرمایه‌گذاری در برق آبی، مواد معدنی و زیرساخت‌های حمل‌ونقل (Irina, 2010: 198).

بر همین اساس، راهبرد انرژی چین در آسیای مرکزی می‌تواند ابعاد و جنبه‌های متفاوتی به همراه داشته باشد. آنها عبارتند از برقراری روابط دوجانبه طولانی‌مدت با این کشورها به جای برقراری روابط چندجانبه از راه سرمایه‌گذاری‌های گسترده در بخش‌های مختلف اقتصادی به‌ویژه میدان‌های نفت و گاز آنها؛ دوم، ایجاد طرح‌ها و مسیرهای مختلف و متنوع انرژی که به چین منتهی می‌شوند؛ سوم، تلاش برای افزایش نفوذ و حضور خود در این کشورها با هدف رفع نیازهایش به انرژی و کاستن از نقش و حضور دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای. چین هم‌اکنون با انجام واردات گسترده انرژی از کشورهای آسیای مرکزی تبدیل به مهم‌ترین خریدار انرژی این کشورها شده و همچنین با پرداخت وام‌های کلان تبدیل به مهم‌ترین منبع تأمین مالی طرح‌های نفت و گاز در کشورهای آسیای مرکزی شده است (Amir Ahmadian and Salehi Dolatabad, 2013: 13-14).

طرح بازگرداندن جاده ابریشم و تقویت رقابت و همکاری چین و روسیه در حوزه انرژی آسیای مرکزی

چین توسعه بسترهای انرژی را برای ثبات و رشد خود ضروری می‌داند. عبور ۸۰ درصد نفت وارداتی چین از تنگه مالاکا و شکل‌گیری معمای مالاکا^۱ و همچنین نگرانی از تهدید تایوان درباره امنیت انتقال انرژی از مسیر تنگه تایوان چین را نگران کرده است (Mousavi and Darabi, 2011: 62). بنابراین چین همواره به دنبال یک راهروی انرژی امن برای تأمین انرژی خود و کاستن از وابستگی به عبور از تنگه مالاکا بوده است. از این‌رو ابتکار جاده ابریشم جدید در آسیای مرکزی از نظر ایجاد مسیرهای انتقال انرژی و دسترسی به منابع انرژی برای چین اهمیت فراوانی دارد.

ناظران بسیاری آسیای مرکزی را محتمل‌ترین مکان و علت تنش‌ها و رقابت و همکاری‌ها میان چین و روسیه بر سر نفوذ سیاسی، نظامی و اقتصادی می‌دانند. برای نمونه، الکساندر کورولف^۲ استدلال می‌کند روابط چین و روسیه در سطح جهانی با روابط آنها در سطح منطقه

1. Malacca Dilemma
2. Alexander Korolev

متفاوت است. او آسیای مرکزی را به عنوان منطقه‌ای شناسایی می‌کند که توازن روسیه در برابر چین در آنجا برقرار است. اما به تازگی برخی از نخبگان به سازگاری روسیه با حضور چین در منطقه اشاره می‌کنند. نمونه آن را از سرگئی لاوروف^۱ وزیر خارجه روسیه می‌شنویم که می‌گوید: «چین را رقیب نمی‌دانیم. ما شریک‌های راهبردی هستیم و برنامه‌های روسیه و چین در مورد آسیای مرکزی و به طور کلی در مورد اوراسیای بزرگ هیچ تناقضی با یکدیگر ندارند» (Kaczmariski, 2019: 1).

با وجود این، انرژی بیش از همه بر روابط این دو کشور در سال‌های گذشته تأثیر گذاشته است. چین اقتصاد رو به رشدی دارد و این اقتصاد به شدت به واردات انرژی وابسته است. بر این اساس می‌توان گفت در آینده، موضوع انرژی و منطقه آسیای مرکزی از عامل‌ها و حوزه‌های مهم تأثیرگذار بر همکاری چین و روسیه محسوب خواهد شد. انرژی این منطقه از این نظر برای چینی‌ها اهمیت دارد که آن‌ها می‌توانند به کمک خطوط لوله نه‌چندان طولانی، نفت و گاز کشورهای آسیای مرکزی را با امنیت و سرعت مناسب به چین انتقال دهند. در مقابل، روسیه نیز همچنان نسبت به حضور دیگر کشورها در این منطقه به عنوان کشورهای خارج نزدیک خود حساس است. با توجه به اینکه روس‌ها با کشورهای آسیای مرکزی در زمینه نفت و گاز رقابت دارند، ترجیح می‌دهند حضور دیگر کشورها، به ویژه چین از راه آن‌ها صورت گیرد تا نسبت به همه امور در حال جریان در منطقه آگاه باشند (Smith Stegen and Kuszniir, 2015: 10).

۱. توزیع در حال تغییر قدرت اقتصادی در آسیای مرکزی و واکنش روسیه

رد پای تغییر مهم تعادل قدرت منطقه‌ای بین روسیه و چین را از نیمه دهه ۲۰۰۰ می‌بینیم. در آن زمان، چین موقعیت انحصاری روسیه در زمینه انتقال منابع طبیعی، نفت خام و به ویژه گاز طبیعی از منطقه را به چالش کشید. پس از بحران جهانی اقتصادی سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹، پکن به عنوان شریک اقتصادی شماره یک کشورهای آسیای مرکزی ظاهر شد. در پی کاهش جهانی قیمت نفت و گاز، در آوریل ۲۰۰۹ روسیه واردات گاز از ترکمنستان را متوقف کرد و کوشید بر روی معامله موجود که برای گازپروم بسیار پرهزینه بود، توافق دوباره‌ای را به ترکمنستان تحمیل کند. پکن با ارائه پیشنهاد وام ۴ میلیارد دلاری به ترکمنستان، در این اختلاف مداخله کرد و به ترکمنستان اجازه مقاومت در برابر فشار روسیه را داد. گام بعدی، تکمیل ساخت خط لوله گاز از ترکمنستان به چین بود که در دسامبر ۲۰۰۹ عملیاتی شد. جنگ

انرژی^۱ مهم‌ترین بخش رقابت سیاسی و اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی بود (Kaczmarek, 2019: 2).

نخبگان روسی ارادهٔ پکن برای به‌دست‌آوردن منابع جدید نفت و گاز را دست‌کم گرفتند. از سویی هم موضع خود را بیش از حد ارزیابی کردند. روسیه انتظار نداشت چین بتواند این خطوط لوله را خیلی سریع بسازد و به کشورهای اتحاد شوروی کمک مالی کند. با این حال، دو عامل می‌تواند توضیح دهد چرا نتایج رقابت محدود بود: نخست، نخبگان روسی فهمیدند که روسیه توان رقابت اقتصادی با چین را ندارد. در سال ۲۰۰۹ شرکت‌های انرژی روسی روس نفت و ترانس نفت^۲ خودشان وام‌های چند میلیارد دلاری از چین دریافت کردند. دوم، این واقعیت که خطوط لولهٔ ساخت چین غیرمستقیم از دسترسی اتحادیهٔ اروپا به منابع گاز طبیعی آسیای مرکزی جلوگیری می‌کردند. این موضوع به مسکو کمک کرد تا با حضور روزافزون پکن سازگاری یابد و به‌نوعی منافع خود را با آن هم‌سو بداند (Simbar and Rezapoor, 2020: 156-157).

خطوط لولهٔ جدید نفت و گاز فقط یکی از ابعاد رشد چین در حوزهٔ اقتصادی آسیای مرکزی بود، زیرا در بیشتر کشورهای منطقه به‌عنوان شریک تجاری شمارهٔ یک شناخته می‌شود. چین به منبع اصلی سرمایه‌گذاری از جمله در زیرساخت‌های جاده‌ای و تا حدی کمتر زیرساخت‌های ریلی تبدیل شده است (Menon, 2011: 122). اکنون به‌روشنی پکن قدرت اقتصادی و سیاسی را در روابط دوجانبه در اختیار دارد. این کشور به‌طور فزاینده‌ای از این قدرت به سود خود استفاده می‌کند، اما مکرر از روسیه به‌صورت نمادین دفاع می‌کند و تضمین می‌کند که نگرانی‌های روسیه دربارهٔ توازن‌نداشتن در روابط را مدیریت کند. برای نمونه، پکن نیاز به سازگاری با منافع و حساسیت‌های روسیه را برای اطمینان از چشم‌انداز آن برای «ابتکار یک کمر بند و یک راه» درک کرده است. از این‌رو، روسیه را مطمئن ساخته است که سودهایی را برای روسیه به همراه خواهد داشت. این کشور هنوز وعده‌های نامشخصی برای همکاری اتحادیهٔ اقتصادی اوراسیایی روسیه با ابتکار یک کمر بند و یک راه ارائه داده است (Stronski and Ng, 2018: 3-4).

با این شرایط، اگرچه روسیه و چین در سال‌های اخیر به‌هم نزدیک‌تر شده‌اند، برخی عامل‌ها، مشارکت راهبردی آن‌ها را در سطح جهانی محدود می‌کنند. به همین ترتیب، منافع آن‌ها در آسیای مرکزی ترکیب هم‌زمانی از عناصر همکاری و رقابت را به همراه دارد و احتمال ایجاد یک حوزهٔ سود مشترک^۳ روسی و چینی در منطقه را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، رشد

1. Energy War
2. Transneft
3. Condominium

پیوندهای انرژی چین و روسیه ممکن است این همکاری را بیشتر کند (Carlson, 2007: 169).

۲. استقبال از حضور چین و ابتکار «یک کمربند و یک راه» و زلزله موقعیت روسیه در آسیای مرکزی

نخبگان سیاسی آسیای مرکزی به‌طور کلی حضور روزافزون چین در منطقه را عاملی تثبیت‌کننده می‌دانند. آن‌ها معتقدند که سرمایه‌گذاری چینی در زیرساخت‌ها به تنوع‌بخشیدن به اقتصاد آن‌ها، ارتقای توسعه اقتصادی گسترده‌تر و ایجاد شغل می‌انجامد که این‌ها می‌تواند به تثبیت اقتصادهای درگیر این کشورها که در حال حاضر وابسته به استخراج منابع طبیعی یا حواله‌های کارگران مهاجر هستند، کمک کند. نمونه این نوع نگاه مثبت، سخنان وزیر صنعت تاجیکستان، فیض‌الله‌زاده است که می‌گوید: امروز فقط می‌توانیم به سرمایه‌گذاران چینی اعتماد کنیم. همچنین سخنان دولت عثمان پژوهشگر مسائل سیاسی منطقه و وزیر پیشین اقتصاد تاجیکستان که می‌گوید بخش مهمی از پیشرفت‌های اقتصادی در یک دهه اخیر تاجیکستان به دو عامل بستگی دارد: یکی سرمایه‌گذاری‌های عمده چین و دیگری انتقال چند میلیارد دلار از سوی مهاجران کاری تاجیک مقیم کشورهای خارجی یا سخنان اخیر داریگا نظربایوا، معاون نخست‌وزیر قزاقستان در مورد ضرورت یادگیری زبان چینی در آینده‌ای نزدیک در کنار زبان‌های قزاقی، روسی و انگلیسی است. آن‌ها از «ابتکار یک کمربند و یک راه» به‌عنوان بخشی از چشم‌انداز افزایش ارتباطات منطقه‌ای استقبال می‌کنند (Miller, 2017: 159).

کشورهای آسیای مرکزی چین را به‌عنوان مانعی در برابر تجاوز احتمالی روسیه می‌دانند. آن‌ها آگاه هستند که سرمایه‌گذاری‌های چین و وابستگی فزاینده مسکو به پکن هزینه‌های مسکو را برای انجام هرگونه فعالیت بی‌ثبات‌سازی در منطقه افزایش می‌دهد. مانند آنچه روسیه در اوکراین انجام داده است. این نگرانی اخیر در قزاقستان احساس می‌شود که کشوری با مرز طولانی با روسیه و دارای جمعیت قومی قابل توجه روسی است. به همین دلیل‌ها، چین تبدیل به اولویت اصلی برای قزاقستان و دیگر کشورهای منطقه آسیای مرکزی شده است (Stronski and Ng, 2018: 15-16). با این حال، همانند روسیه، کشورهای آسیای مرکزی نسبت به هدف‌های بلندمدت چین و مهاجرت چینی‌ها نگرانی‌هایی دارند (Carlson, 2007: 177).

با وجود این، گسترش ابتکار یک کمربند و یک راه در آسیای مرکزی برای همه کشورها فرصت‌های برابری را ایجاد نمی‌کند و کشورهای این منطقه به‌صورت برنده و بازنده

ظاهر می‌شوند. موقعیت مرکزی قزاقستان داشتن نقش برجسته را برای قزاقستان در برنامه‌های چین در جهت پیوند رقم خواهد زد. ازبکستان هم با وجود جمعیت زیاد و تمایل تازه آن برای یکپارچه‌شدن بیشتر، منافعی را به‌دست خواهد آورد. با این شرایط، کشورهای کوچک‌تر آسیای مرکزی از نظر جغرافیایی منزوی شده‌اند و ممکن است ورود آن‌ها به بخش‌های گسترده‌تر این طرح محقق نشود، به‌ویژه اگر رشد اقتصاد چین کند شود (Stronski and Ng, 2018: 34).

راه ابریشم جدید در بسیاری از کشورهای منطقه گسترش یافته است و فرصت‌های بسیار ویژه‌ای را برای تجارت و همکاری فراهم می‌کند. در بخش حمل‌ونقل، همکاری چندجانبه مهم منطقه‌ای، برنامه همکاری اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی^۱ است که نقش مهمی در دستیابی به اتصال جاده‌ای دارد و یکی از مؤلفه‌های اصلی جاده ابریشم جدید است که کشورهای عضو در بیشتر منطقه آسیای مرکزی، از جمله چین تشکیل داده‌اند. بسیاری از راهروهای حمل‌ونقل قدیمی در آسیای مرکزی از شمال به سمت روسیه متمرکز شده‌اند نه از شرق به چین. با این حال، از سال ۲۰۰۱ این برنامه حدود ۲۸،۳ میلیارد دلار برای توسعه این راهروها سرمایه‌گذاری کرده است که سه مورد از آن‌ها به چین منتهی می‌شود. برای نمونه، در راهروی اول، جاده ارومچی-کاشغر، سین کیانگ را به قزاقستان و فدراسیون روسیه متصل می‌کند. راهروی دوم، قزاقستان را با چین، روسیه و بندرهای غربی از جمله آکتائو (در دریای خزر) پیوند می‌دهد که کالاها را به اروپا و آسیا حمل می‌کند. در راهروی شماره پنج، یک بزرگراه عوارضی، سین کیانگ را به قزاقستان، جمهوری قرقیزستان، مغولستان، پاکستان و تاجیکستان وصل می‌کند (Li, 2016: 7).

خطوط لوله انرژی، یکی دیگر از مؤلفه‌های اصلی توسعه زیرساخت‌های منطقه، در درجه اول از راه تلاش‌های دوجانبه توسعه یافته است. طرح خط لوله اصلی چین در آسیای مرکزی خط لوله گاز آسیای مرکزی و چین است. براساس توافق‌نامه‌های دوجانبه میان چین و دیگر کشورهای درگیر، خط آ خط ب و خط ث از پیش تکمیل شده‌اند که به موازات مرز ترکمن-ازبک از راه ازبکستان و قزاقستان پیشاز رسیدن به سین کیانگ انجام می‌شود. در سپتامبر ۲۰۱۳، چین برای شروع برنامه‌های خط د موافقت‌نامه‌های دوجانبه با ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان امضا کرد. این موافقت‌نامه‌های میان‌دولتی پس از توافق شرکت ملی نفت چین و هم‌تایان آن در آسیای مرکزی مانند تاجیک ترانس‌گاز^۲ و ازبک نفت‌گاز^۳ برای ایجاد سرمایه‌گذاری‌های مشترک و مدیریت ساخت و بهره‌برداری از خط گرفت. پس از پایان خط د

1. Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC)
2. Tajiktransgas
3. Uzbekneftegaz

در سال ۲۰۱۶، ظرفیت انتقال سالانه کل خط لوله آسیای مرکزی و چین به ۸۵ میلیارد مترمکعب رسید (Li, 2016: 8-15).

گسترش حوزه و زیرساخت‌های ابتکار یک کمربند و یک راه منحصربه‌فرد است. محور اصلی آن شبکه‌ای از شش راهروی اقتصادی با زیرمجموعه‌های شان است که به چین متصل هستند و شناخته‌شده‌ترین آن‌ها راهروی اقتصادی چین به پاکستان^۱ است که شامل ۴۶ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری از سوی چین و بیشتر در حوزه انرژی است (Javaid and Akhlaq, 2018: 228). به‌طور کلی، این طرح شامل شش راهروی اصلی اقتصادی است که از میان آن‌ها راهروهای اقتصادی چین و پاکستان، راهروی اقتصادی چین و آسیای مرکزی و غرب آسیا،^۲ راهروی اقتصادی بنگلادش و چین و هند و میانمار^۳ همچنین راهروی اقتصادی چین مغولستان و روسیه^۴ هدف‌های امنیت انرژی را دنبال می‌کنند. در واقع در هر شش راهروی اقتصادی مورد نظر در ابتکار «یک کمربند و یک راه»، هدف‌های انرژی مورد نظر قرار گرفته‌اند، اما طرح‌های مورد نظر در چهار راهروی پیش‌گفته، به‌طور مستقیم و به‌شکلی گسترده، موضوع عرضه انرژی به چین را دنبال می‌کنند (Li, 2016: 8-15).

پدیدارشدن چین به‌عنوان بازیگر اصلی در بخش‌های انرژی و زیرساخت منطقه، به همراه حضور روزافزون خود به‌عنوان وام‌دهنده اصلی آسیای مرکزی و روسیه، پیامدهای سیاسی عمیقی دارد که از جهت نظری باید به مسکو مربوط باشد. در سال‌های پیش، این منطقه به دلیل محصوربودن در خشکی برای صادرات کالاها و منابع طبیعی خود به بازارهای بین‌المللی به روسیه وابسته بود. این مسئله به مسکو قدرت نفوذ زیادی داد تا مهار کند آنچه را حوزه نفوذ خود در نظر می‌گیرد. با این شرایط، چین بود و نه غرب که انحصار مسکو را در مسیرهای صادرات انرژی آسیای مرکزی با خطوط لوله آسیای مرکزی و چین شکست که ساخت آن در سال ۲۰۰۷ آغاز شده بود (Stronski and Ng, 2018: 14).

بنابراین پیگیری جدی راهبرد کمربند اقتصادی جاده ابریشم از سوی چین همراه با سرمایه‌گذاری‌های جدید سلطه بی‌رقیب شرکت‌های انرژی فعال روسیه را متزلزل ساخت. شرایط استثنایی سرمایه‌گذاری‌ها و تسریع توسعه زیرساخت‌های جدید از سوی چین سد محکمی در برابر زیاده‌خواهی و انحصارطلبی روسیه ایجاد کرده است (Rafiee and Jami Bakhtiari, 2016: 41). این طرح زمینه‌های هم‌زمان از تمایل به همکاری و رقابت را میان روسیه و چین در منطقه آسیای مرکزی و منابع انرژی آن‌ها ایجاد کرده است.

-
1. China Pakistan Economic corridor
 2. China, Central Asia, West Asia Corridor
 3. Bangladesh, China, India and Myanmar Corridor
 4. China, Mongolia, Russia Corridor

۳. طرح بازگرداندن جاده ابریشم و رقابت چین و روسیه در بخش انرژی آسیای مرکزی

یکی از جلوه‌های مهم دیپلماسی فعال چین در جست‌وجوی تداوم رشد اقتصادی و امنیت انرژی در قالب ابتکار بازگرداندن جاده ابریشم پدیدار شده است. این ابتکار بیش از ۷۰ کشور را در برمی‌گیرد و هزینه اجرای آن یک هزار میلیارد دلار در حدود ۹۰۰ طرح مختلف برآورد شده است (Belt and Road Initiative, 2020). در راستای اجرای این طرح قرار است با ایجاد زیرساخت‌های گسترده حمل‌ونقل شبکه‌ای پیوندها میان اقتصاد چین با کشورهای مورد نظر برقرار شود. این خطوط ارتباطی برای نقل‌وانتقال کالا و مسافر طراحی شده‌اند و به موازات این خطوط که برای استفاده‌های چندمنظوره ساخته خواهد شد، طرح‌های گسترده‌ای برای ایجاد خطوط لوله انتقال انرژی نیز در نظر گرفته شده است (Mirtorabi and Toriki, 2019: 209).

از مهم‌ترین مسیرهای درگیر در این طرح، کشورهای آسیای مرکزی هستند؛ کشورهایی که روسیه آن‌ها را «خارج نزدیک» خود می‌داند و نسبت به نفوذ دیگر کشورها و مسیرهای طراحی شده برای انتقال منابع آن‌ها خارج از مسیرهای طراحی شده به وسیله روسیه حساسیت بسیار زیادی دارد. بر این اساس ابتکار یک کمربند و یک راه چین با عبور از این منطقه و در واقع با نفوذ در حیط خلوت روسیه و ایجاد مسیرهایی متفاوت از مسیرهای انتقال منابع نفت و گاز روسیه واکنش‌های روسیه را در پی داشته است. نمونه این مسئله طرح راه آهن ارتباطی چین با قرقیزستان و ازبکستان است که یکی از موارد رقابت میان روسیه و چین است. در واقع، روسیه از افزایش نفوذ چین در آسیای مرکزی نگران است و می‌خواهد به جای این مسیر شرقی- غربی، زیرساخت‌های حمل‌ونقل در منطقه همانند گذشته به سمت شمال یعنی به سمت روسیه طراحی شوند. بنابر بررسی‌ها فعالیت این مسیر فعالیتی با انتقال زمینی و کوتاه‌مدت با ارزش زیاد است که آسیا را به اروپا متصل می‌کند و به موازات آن از ارزش و اهمیت راه آهن انتقال سیبری روسیه کاسته و کنترل آن نیز در این منطقه کم می‌شود (Javaid and Akhlaq, 2018: 236).

درواقع روسیه می‌ترسد چین به عنوان یک قدرت فزاینده تهدیدی برای این منطقه باشد. بنابراین روسیه طرح‌ها یا برنامه‌هایی برای راهروهای تجاری شمال و جنوب در ارتباط با روسیه، ایران، هند و آسیای مرکزی دارد. روسیه راهروهای مورد نظر چین به ویژه راهروهای مربوط به انرژی و توسعه بندر چین در گوادر پاکستان را مغایر با هدف‌های خود می‌داند. تلاش‌های چین برای دستیابی به منابع انرژی آسیای مرکزی در تضاد با هدف روسیه است که ایجاد کنترل انحصاری در بخش انرژی منطقه است (Carlson, 2007: 174-175).

ارتباط چین و روسیه بسیار درخور توجه است. چین بزرگ‌ترین واردکننده منابع انرژی و روسیه بزرگ‌ترین صادرکننده این منابع هستند. از سویی از مهم‌ترین هدف‌های ابتکار یک

کمریند و یک راه چین، دستیابی به منابع انرژی و ایجاد راهروهای انرژی است. این موضوع نتوانسته است رقابت میان این کشورها را در حوزه انرژی تبدیل به فرصتی کامل برای همکاری کند و مجموعه‌ای از عامل‌های تضعیف‌کننده نیز بر روابط چین و روسیه در حوزه انرژی تأثیرگذار بوده‌اند و مانع همکاری‌های گسترده دو کشور در این حوزه شده‌اند. یکی از این مانع‌ها، سیاست محوری چین در زمینه تنوع‌بخشیدن به منابع تأمین انرژی خود و پرهیز از اتکا به منبعی واحد است (Jian, 2014: 38). با توجه به اینکه روسیه بارها از اهرم صادرات انرژی برای فشار به کشورهای مختلفی استفاده کرده است و همچنین تجربه گذشته چین در اتکا به اتحاد شوروی، به کارگرفتن چنین سیاستی از سوی چین منطقی و دوراندیشانه است. عامل تضعیف‌کننده دیگر روابط انرژی چین و روسیه تمایل چین به سهم‌گرفتن از تأسیسات و منابع انرژی کشورهای است که از آن‌ها انرژی وارد می‌کند. چرا که روسیه چندان تمایل ندارد به سهم‌کردن گسترده چینی‌ها در منابع و تأسیسات نفت و گاز خود و همچنین منابع و تأسیسات کشورهای آسیای مرکزی که سال‌ها شرکت‌های روسی در آنجا نفوذ داشته‌اند و اکنون با رقیب قدرتمندی به نام چین روبه‌رو شده‌اند. البته در سال‌های اخیر به دلیل رکود در فروش انرژی روسیه به کشورهای اروپایی و وضع تحریم‌های غرب علیه روسیه موضع روسیه در این مورد تا حدی تعدیل شده است (Sajadpoor and Khalili, 2018: 17).

اگرچه چین موفق به ورود به حوزه نفوذ سنتی ژئوپلیتیک روسیه شده و حضور اقتصادی این کشور در آسیای مرکزی بیشتر شده است، واکنش‌های رسمی روسیه تا حدودی ملایم بوده است. از دلایل مهم آن این است که چین پیشنهاد درخور توجهی از بازار انرژی داخلی خود را به روسیه ارائه می‌دهد. در نتیجه به بازی برد-برد در این منطقه دست می‌یابد.

الف) رقابت طرح‌های منطقه‌ای: اتحادیه اقتصادی اوراسیایی و راه ابریشم جدید در آسیای مرکزی

واکنش‌های اولیه مسکو و پکن نسبت به اقدام‌های یکدیگر محتاطانه بود. ناظران چینی و غربی برنامه‌های یکپارچه‌سازی روسیه را تلاشی برای جلوگیری از گسترش اقتصادی چین می‌خوانند. تحلیلگران روسی، راه جدید ابریشم را پاسخی به اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در مسکو می‌دانند. بنابراین تعجب‌انگیز نیست که شماری از تحلیلگران انتظار داشتند روسیه و چین در این منطقه درگیر شوند، اما به نظر می‌رسد نخبگان هر دو کشور احتمال سقوط را درک کرده و برای کاهش ظرفیت رقابت گام‌هایی برداشته‌اند (Kaczmariski, 2019: 4).

با توجه به مشکلات اتحادیه اقتصادی اوراسیایی و واقعیت فزاینده نفوذ اقتصادی چین در منطقه از راه طرح راه ابریشم، رؤسای جمهور، پوتین و شی در نوامبر ۲۰۱۷ قول دادند تا

چشم‌اندازهای اقتصادی خود را برای اوراسیا هماهنگ کنند. چگونگی ایجاد این هماهنگی همچنان مورد تردید است، به‌ویژه که طرح‌ها برای آینده دو دیدگاه متفاوت دارند و تاکنون پیشرفت چندانی در رابطه با پیوند این دو طرح به‌دست نیامده است. این موضوع نشان می‌دهد که توافق پکن برای هماهنگی طرح‌ها در سطح چندجانبه با روسیه ممکن است تلاشی برای جلب نگرانی‌های روسیه پیش چشم دیگران و نه تلاش واقعی برای یکپارچه‌سازی دو دیدگاه با شرایط برابر باشد (Carlson, 2007: 173).

با توجه به آنچه گفتیم، چین و روسیه زمینه‌هایی برای مزایای متقابل در بخش انرژی دارند. چین برای تأمین نیاز داخلی و بهبود محیط زیست، باید واردات انرژی خود را گسترش دهد، در حالی که روسیه نیازمند متنوع‌سازی بازار گاز طبیعی و حفظ و تثبیت اقتصاد خود است. درآمد صادرات انرژی بیش از ۷۰ درصد از کل درآمد صادراتی روسیه را شامل می‌شود؛ با این حال، این درآمد به‌دلیل بحران اقتصادی روسیه و سقوط قیمت نفت به خطر افتاده است. برای این نیازهای تکمیلی، در سال ۲۰۱۴ تعدادی از معاملات انرژی دوجانبه امضا شد. چین و روسیه در مه ۲۰۱۴ قرارداد بزرگ تأمین گاز طبیعی ۴۰۰ میلیارد دلاری را امضا کردند. شرکت گازپروم و شرکت ملی نفت چین برای تهیه ۳۸ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی در سال از غرب سیبری به چین موافقت‌نامه‌ای امضا کردند که از سال ۲۰۱۸ آغاز به‌کار کرده است (Li, 2016: 25-36).

۴. طرح زنده‌کردن راه ابریشم و همکاری چین و روسیه در بخش انرژی آسیای مرکزی

چین و روسیه امروزه دو شریک راهبردی محسوب می‌شوند که روابط و همکاری‌های آن‌ها در حوزه‌های مختلفی جریان دارد. همکاری‌های اقتصادی بخشی از روابط دو کشور را تشکیل داده است. روابط اقتصادی چین و روسیه روندی رو به رشد را پشت سر گذاشته است، اما بیشتر این همکاری‌ها در قالب تجارت کالاهای ساخته شده، مواد خام و انرژی بوده است و روابط اقتصادی دو کشور در عرصه‌های دیگری چون سرمایه‌گذاری‌های مشترک، مشارکت گسترده در صنایع تولیدی و همکاری‌های فنی و صنعتی گسترش چندانی نیافته است. در حوزه حساس انرژی نیز با وجود اینکه روسیه یکی از صادرکنندگان مهم نفت به چین بوده است، این صادرات تنها ۱۶ درصد از کل صادرات نفت روسیه را تشکیل می‌دهد و در مقابل بیشتر کالاهای چینی را دریافت می‌کند (Grieger, 2017). در حالی که چین بیشتر نفت مورد نیاز خود را از خاورمیانه و آفریقا وارد می‌کند. البته به‌دلیل مشکلات امنیتی در مسیرهای حمل‌ونقل انرژی از این مناطق و کاهش وابستگی خود به آن‌ها چین به‌دنبال آن است که به منابع انرژی موجود در آسیای مرکزی و روسیه دسترسی پیدا کند (Carlson, 2007: 173).

۱. انرژی عرصه‌ای برای همکاری

امنیت درازمدت چین در گرو امنیت انرژی است. انرژی، لازمه تداوم رشد اقتصادی است که خود پیش شرط ثبات اقتصادی و کسب قدرت ژئوپلیتیک است. به همین دلیل، سیاست انرژی چین در آسیای مرکزی و در برابر روسیه بیش از پیش رنگ‌وبوی اقتصادی به خود گرفته است. در حال حاضر، روسیه بزرگ‌ترین صادرکننده انرژی و چین بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی در جهان هستند. این واقعیت به روشنی نشان می‌دهد که حوزه انرژی چه ظرفیت بالایی برای همکاری میان دو کشور دارد. چین از سال ۱۹۹۳ به تدریج و در پی رشد اقتصادی بالا در سال‌های پس از آن، نیاز بیشتری به نفت و دیگر نوع‌های انرژی پیدا کرد و به بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی در جهان تبدیل شد (Stocking and Dinan, 2015). نیاز روسیه به فروش انرژی مهم‌ترین کالای صادراتی این کشور و نیاز چین به واردات انرژی برای گرداندن اقتصاد شکوفای خود، نزدیکی جغرافیایی دو کشور که موجب کاهش هزینه انتقال انرژی می‌شود و امکان انتقال انرژی از راه خط لوله که ارزان‌تر از شیوه حمل با کشتی است و نیاز چین به افزایش امنیت مسیرهای تأمین انرژی خود با کاهش اتکا به منابعی که نیازمند عبور از آب‌های بین‌المللی از عامل‌های تقویت‌کننده همکاری میان چین و روسیه در حوزه انرژی هستند (Sajadpoor and Khalili, 2018: 18).

در واقع، موفقیت اقتصادی و صنعتی چین به‌نوبه خود وابسته به دستیابی به منبع باثبات هیدروکربن‌های روسیه و منابع دیگر از جمله منابع آسیای مرکزی است. روسیه پس از انزوا از غرب و رکود اقتصادی، ناامید از منابع خارجی سرمایه است و پکن توانسته است به بخش‌هایی از اقتصاد روسیه وارد شود؛ اقتصادی که پیشتر با موانعی روبه‌رو شده بود، به‌ویژه موانعی که در طرح‌های بالادستی نفت، گاز و دیگر طرح‌های منابع طبیعی به‌ویژه در خاور دور روسیه و قطب شمال و آسیای مرکزی (Stronski and Ng, 2018: 33) برای چین از سوی روسیه وجود داشت.

در مه ۲۰۱۴، پوتین و شی توافتی ۴۰۰ میلیارد دلاری برای گازپروم جهت تهیه و تحویل ۳۸ میلیارد مترمکعب گاز به مدت سی سال از راه خط لوله وراسیبری امضا کردند (Keck, 2014). با این حال، به دلیل نداشتن نیاز فوری چین برای گاز و انزوای روسیه از سوی غرب، پکن توانسته است شرایط مساعدی را برای تعیین قیمت به مسکو تحمیل و آن را زیر فشار قرار دهد (Stronski and Ng, 2018: 20). سرمایه‌گذاری‌های چین در طرح‌های انرژی روسیه و آسیای مرکزی که با برنامه ابتکار یک کمربند و یک راه اجرا می‌شود، گروهی از صاحبان سود را در روسیه و کشورهای آسیای مرکزی ایجاد کرده‌اند. این‌ها افراد و بنگاه‌هایی هستند که علاقه‌مند به همکاری‌های پایدار با چین هستند. از مهم‌ترین موافقت‌نامه‌های

انجام شده که تاکنون با موافقت دو کشور و حمایت همین گروه‌ها صورت پذیرفته‌اند عبارت‌اند از: ۱۰ میلیارد دلار وام توسط بانک‌های چینی برای طرح یامال-الان‌جی^۱ که یک شرکت خصوصی نواتک^۲ اجرا کرده و متعلق به همکار نزدیک پوتین گنادی تیمچنکو^۳ است؛ کسب ۹۹ درصد از طرح یامال-الان‌جی توسط صندوق راه ابریشم و کسب ۱۰ درصد از بزرگ‌ترین گروه پتروشیمی روسیه که صندوق راه ابریشم انجام داده است. در حالی که ممکن است این سرمایه‌گذاری‌ها صرف نظر از طرح یک کمربند و یک راه چین صورت گرفته باشد، اما ورود آن‌ها به این چارچوب، مخالفت بالقوه روسیه با این طرح را کاهش می‌دهد. شیوه‌های اجرای روسیه همچنین برای همکاری‌های منطقه‌ای چین و روسیه مساعد است. موفق‌نشدن اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در ایجاد موافقت‌نامه در مورد قوانین مشترک تنظیم قلمروی انرژی، به حضور نامحدود چینی‌ها در بخش انرژی آسیای مرکزی در قالب ابتکار یک کمربند و یک راه و با نظر مساعد روسیه در جهت همکاری منجر شد (Kaczmarek, 2019: 7).

نتیجه

ابتکار یک کمربند و یک راه مهم‌ترین و بزرگ‌ترین طرح چین برای توسعه صادرات و دستیابی به بازارهای کشورها و دستیابی بر منابع انرژی کشورهای دارای انرژی است. این طرح مسیرهای مختلفی را برای دستیابی به انرژی مورد نیاز چین طراحی کرده است. از مهم‌ترین این مسیرها، از راه آسیای مرکزی به چین است که چین توانسته از این مسیر یا در قالب طرح‌ها و موافقت‌نامه‌های دوجانبه که در چارچوب این طرح هستند به این منطقه نفوذ کند و با سرمایه‌گذاری در بخش انرژی این کشورها و خرید سهم میدان‌های نفتی آن‌ها دستیابی خود را به منابع انرژی نزدیک و با امنیت بیشتر، نسبت به دیگر مسیرهایی فراهم کند که چین از آن‌ها انرژی مورد نیاز خود را تأمین می‌کند.

با توجه به نفوذ سنتی روسیه در این منطقه و نیاز به منابع انرژی آن‌ها برای انجام تعهدهای صادراتی خود و همچنین بهبود اقتصاد خود حضور چین حساسیت‌های روسیه را برانگیخته و در موارد زیادی اقدام به ایجاد مانع‌های و جلوگیری از این حضور در خارج نزدیک خود کرده است. نمونه این مسئله افزایش قیمت‌های خرید از این کشورها و ایجاد طرح اتحادیه اقتصادی اوراسیا در این منطقه در رقابت با «ابتکار یک کمربند و یک راه» بوده است. در مقابل، چین با درک این حساسیت‌ها از حضور در مسائل امنیتی منطقه خودداری و آن‌ها را به روسیه واگذار کرده است. همچنین در ارائه پیشنهادها خرید انرژی از روسیه و همکاری‌های دوجانبه در

1. Yamal LNG
2. Novatec
3. Gennady Timchenko

بخش انرژی و دادن وام به شرکت‌های نفت و گاز روسیه برای ملایم کردن فضا و کاستن از حساسیت‌های روسیه تلاش کرده است. از سویی هم با توجه به مشکلات اقتصادی روسیه از سال ۲۰۱۴ و تحریم این کشور از سوی غرب این کشور نسبت به حضور چین در بخش‌های انرژی آسیای مرکزی و حتی خود کشور روسیه و سرمایه‌گذاری‌های آن روی خوش نشان داده است. با این همه، اگرچه روسیه و چین در سال‌های اخیر از نظر راهبردی به هم نزدیک شده‌اند، برخی از عوامل مشارکت راهبردی آن‌ها را در سطح جهانی محدود می‌کنند. به همین ترتیب، منافع آن‌ها در آسیای مرکزی ترکیب هم‌زمانی از عناصر همکاری و رقابت را به همراه دارد و احتمال ایجاد حوزه سود مشترک روسی و چینی در منطقه را کاهش می‌دهد.

References

- Amir Ahmadian, Bahram and Rohoallh Salehi Dolatabad (2013), "China's Goals and Strategies in Central Asia", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 6, No. 84, pp. 1-30 [in Persian].
- Asadi Kia, Behnaz (2008), "Russia is a Superpower of Energy", **Collection of Eurasian Energy Articles: Strategic Research Center**, No. 16, pp. 56-60 [in Persian].
- "Belt and Road Initiative" (2020), **The European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)**, Available at: <https://www.ebrd.com/what-we-do/belt-and-road/overview.html>, (Accessed on: 30/1/2020).
- Bergsager, Henrik (2012), "China, Russia and Central Asia: the Energy Dilemma", Fridtjof Nansen Institute, Available at: <https://www.fni.no/getfile.php/132113-1469870356/Filer/Publikasjoner/FNI-R1612.pdf>, (Accessed on: 25/8/2021).
- Carlson, Brian (2007), "The Limits of Sino-Russian Strategic Partnership in Central Asia", **Journal Al-Farabi Kazakh National University in Almaty, Kazakhstan**, Vol. 5, No. 17, pp. 166-187.
- "China's Oil Demand to Peak by 2030: CNPC" (2019), **Argues Media Group**, Available at: <https://www-argusmedia-com.cdn.ampproject.org/v/s/www.argusmedia.com/en/news/1967517-chinas-oil-demand-to-peak-by-2030-cnpc?amp>, (Accessed on: 30/1/2020).
- Durdu, C. B. and M. E. Terrones (2009), "Precautionary Demand for Foreign Assets in Sudden Stop Economies: an Assessment of the New Mercantilism", **Journal of Development Economics**, Vol. 89, No. 2, pp. 194-209.
- Gerriey, Paolo and Carlo Padoan (1986), "Neomercantilism and International Economic Stability", **International Organization**, Vol. 40, No. 1, pp. 29-42.

- Goldman, Petrostate (2008), **The Close Symbiosis of Russian Energy Companies and the State is Detailed in Marshall I Putin: Power and the New Russia**, Oxford: Oxford University Press.
- Grieger, Gisela (2017), "Foreign Direct Investment Screening", Available at: <http://www.europarl.europa.eu>, (Accessed on: 23/10/2017).
- Grygiel, Jakub (2006), **Great Powers and Geopolitical Change**, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Hamidinia, Hosein and Rohoallh Salehi (2015), "The Energy of the "New Big Game" in Central Asia: a Case Study of Russia, the United States and China", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 9, No. 90, pp. 67-96 [in Persian].
- Irina, Ionela (2010), "China's Energy Strategy in Central Asia: Interactions with Russia, India and Japan", **UNISCI Discussion Papers**, No. 24, pp. 197-220.
- Javaid, Umbreen and Mir Waheed Akhlaq (2018), "Situating Central Asia in China's One Belt One Road Initiative", **Journal of the Punjab University Historical Society**, Vol. 31, No. 2, pp. 227-241.
- Jian, Zhang (2014), "China's Energy Security: Prospects, Challenges and Opportunities", **Energy Information Administration China**, Available at: www.eia.gov, (Accessed on: 7/11/2017).
- Kaczmarek, Marcin (2019), "Russia-China Relations in Central Asia: Why is There a Surprising Absence of Rivalry?", **University of Glasgow**, Vol. 8, No. 2, pp. 1-10.
- Keck, Zachary (2014), "China and Russia Sign Massive Natural Gas Deal", **Diplomat**, Available at: <https://thediplomat.com/2014/05/china-and-russia-signmassive-natural-gas-deal/>, (Accessed on: 21/5/2014).
- Lee, Y. (2013), "Higher Debt at China's Oil Firms Could Show", **Wall Street Journal**, Available at: www.wst.com/Articles/Sb100019211288c, (Accessed on: 21/11/2014).
- Li, Siyao (2016), "The New Silk Road: Assessing Prospects for "Win-Win" Cooperation in Central Asia", **International Affairs Review**, Available at: <http://www.inquiriesjournal.com/authors/3239/siyao-li>, (Accessed on: 15/8/2016).
- Liao, Janet Xuanli (2019), "China's Energy Diplomacy towards Central Asia and the Implications on its "Belt and Road Initiative", **The Pacific Review**, Available at: <https://doi.org/10.1080/09512748.2019.1705882>, (Accessed on: 25/8/2021).
- Martynenko, Stanislav E. and Nickolay P. Parkhitko (2019), "Russian-Chinese Cooperation in Central Asia in the Context of 'Belt and Road

- Initiative': Historical Retrospective and Economic Prospects", **RUDN Journal of Russian History**, Vol. 18, No. 4, pp. 845-864.
- McCarthy, Joseph (2013), "Crude Oil Mercantilism: Chinese Oil Engagement in Kazakhstan", **Pacific Affairs**, Vol. 86, No. 2, pp. 257-280.
- Menon, Rajan (2011), "The Limits of Chinese-Russian Partnership", **Global Politics and Strategy**, Vol. 51, No. 3, pp. 99-133.
- Miller, Tom (2017), **China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road**, London: ZED Books.
- Mirtorabi, Saeed (2012), **Islamic Awakening and Political Economy of Oil in Middle East**, Tehran: Imam Sadegh [in Persian].
- Mirtorabi, Saeed and Hadi Torki (2019), "China's Silk Road Initiative Seeks Energy Security and Export Developmen", **International Political Economy Studies**, Vol. 2, No. 2, pp. 427-451 [in Persian].
- Mousavi, Masoud and Goltab Darabi (2011), "Goals and Dimensions of Chinese Energy Diplomacy", **Quarterly Foreign Relations**, Vol. 3, No. 4, pp. 53-80 [in Persian].
- Mustafic, Almir (2016), "China's One Belt, One Road and Energy Security Initiative: a Plan to Conquer the World", **Sarajevo Journal of Social Sciences Inquiry**, No. 2, pp. 107-135.
- Noori, Alireza (2007), "Parties and the Russian Foreign Policy Process under Putin", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 4, No. 58, pp. 189-216 [in Persian].
- Powell, Robert (1991), "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory", **American Political Science Review**, Vol. 85, No. 4, pp. 1303-1320.
- Rafiee, Hossein and Mohsen Jami Bakhtiari (2016), "Neomercantilist Approach of Russia and China to Central Asian Energy", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 24, No. 95, pp. 33-64 [in Persian].
- Sajadpoor, Mohamad Kazem and Elham Khalili (2018), "The Role of Economic Cooperation in the Strategic Relations of China and Russia", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 26, No. 101, pp. 1-28 [in Persian].
- Simbar, Reza and Meysam Rezapoor (2020), "Analysis of Russia's Geopolitical Policies in Central Asia with Emphasis on the Chinese Factor", **Politics and International Relations**, Vol. 3, No. 6, pp. 138-165 [in Persian].
- Smith Stegen, Karen and Julia Kusznir (2015), "Outcomes and Strategies in the New Great Game: China and the Caspian States Emerge as Winners", **Journal of Eurasian Studies**, Vol. 87, No. 4, pp. 91-106.

- Stocking, Andrew and Terry Dinan (2015), "China's Growing Energy Demand: Implications for the United States, Available at: <http://go.usa.gov>, (Accessed on: 28/09/2017).
- Stronski, Paul and Nicole Ng (2018), **Cooperation and Competition Russia and China in Central Asia, the Russian Far East, and the Arctic**, Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
- Torabi, Ghasem (2013), "Sino-Russian Relations in Central Asian Energy Policy", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 6, No. 82, pp. 167-173 [in Persian].